

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 150 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 19. oktobra 1934.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Ob veliki tragediji

Ko to pišemo, spremljajo nepregledne množice ljudstva pokojnega kralja Aleksandra na njegovi zadnji poti. Vse javno in zasebno življenje stoji pod mogočnim vtiskom velike tragedije. Vsi drugi dogodki so stopili v ozadje. V zadnji gorski koči ljudje v duhu zasledujejo potek veličastnih pogrebnih slavnosti. Preprosta mamica nemara še bolj občuti človeško stran tragedije ko kultiviran mestni človek. Kako globoko je posegla smrt kralja Aleksandra v evropsko politično življenje in snovanje državnikov, o tem priča udeležba tujih držav pri pogrebnih slovesnostih. Nič manj kot 23 evropskih držav je zastopanih po najodličnejših osebnostih. Časti, ki se izkazujejo v taki izredni meri ranjkemu vladarju, pač ne veljajo samo suverenu Jugoslavije, ampak v veliki meri tudi najaktivnejšemu državniku med evropskimi monarhi, ki je bil v večji meri kot katerikoli dedni vladar os in gibal vsega političnega življenja svoje države, veljajo njemu kot odločnemu prijatelju miru. Tujezemeljski listi vsi naglašajo njegove zasluge za pomirjenje meddržavnih trenj in zблиžanje držav na Balkanu ter podčrtavajo tragično dejstvo, da je prav pri tem prizadevanju tvegale in izgubil svoje življenje. Zato je treba številno in izredno častno udeležbo tujih držav pri kraljevem pogrebu razumeti tudi kot učinkovito manifestacijo državnikov za mir in evropsko solidarnost. S tem so podčrtali pokojnikovo stremljenje in delo ter potrdili svojo

voljo, da hočejo to delo v začrtani smeri nadaljevati. In mi?

Ob tragični smrti najodličnejšega tvorca in voditelja kraljevine Jugoslavije je prav, da se zamislimo in izpovemo to, kar spričo velike tragedije pač navdaja vsakega prepričanega demokrata. Živimo v dobi, ko najmočnejši intelektualci podlegajo političnim psihozam in pozabljajo, da človek ni le objekt, ampak tudi subjekt političnega dogajanja in razvoja, ko mnogi zgolj iz neke duševne in moralne šibkosti ter malodušnosti zamejujejo iz zatajujejo ideale in načela, za katere so najboljši med našimi predniki žrtvovali vse. Zato se zdi, da vera v človečnostne ideale in demokratično misel peša, zato si mnogi več obetajo od razpaljevanja političnih strasti ko od vzgoje k politični razsodnosti in odgovornosti ter spoštovanju pred sočlovekom. Prosta pot se zahteva političnim gonom. Heroizem se zamenjava s političnim fanatizmom. V tem ozračju gineva spoštovanje pred svetostjo človeškega življenja, cvete politično nasilje, se zagovarjajo nazori, ki ponižujejo človeka v zver, se oznanja morala pesti. Ta bolezen je okužila že marsikak predel Evrope, ona bi jo tirala, če se ne ustavimo, v propast. Vsi, ki to bolezen širijo, so soodgovorni tudi za posledice. Proti tej kugi se morajo zato združiti vsi moralno močni ljudje. Kot iskreni demokrati obsojamo vsako teroristično dejanje, se opravičeno zgražamo nad

demonškimi človeškimi goni, ki jim ni nič sveto in se ne ustavijo niti pred osebo suverena in predstavnika naroda. Taka miselnost mora vesti v boj vseh proti vsem. Demonški fanatizem se v svojih sproščenih gonih ne zaveda in se noče zavedati, da velja tudi v duhovnem dogajanju neka zakonitost in da mora zlo roditi vedno novo zlo, da more iz terorističnih dejanj vzrasti le nova nesreča za narod. Zato so ljudje, ki ne poznajo v svoji nebrzdani strasti nobenih moralnih pomislekov, nobenih meja, ki jim namen posvečuje najgrše sredstvo, vsepovsod, kjer se pojavijo, prava nesreča za narode in njih sožitje. Oni sejejo satansko seme, ki mora narode razdvajati in jih pahnuti v medsebojne borbe brez konca.

Vse preveč pasivni smo nasproti tem razdornim silam, vse preveč mlačni in zanikrni varuhi smo velike dediščine in visokih izročil velikih prednikov in bojevnikov za svobodo narodov in človečanske pravice. Bolj kot kdaj je dolžnost vseh, ki jim človekoljubje, svobodoljublje in demokratizem ni prazna beseda, ampak živo prepričanje in notranja potreba, da se združijo in združeno zoperstavijo temnim silam, ki butajo ob osnove človeškega občestvenega življenja. Najbolj bomo služili demovini, če bomo neustrašeno zastopali prepričanje, da je pravi heroizem le v spoštovanju človeškega dostojanstva in v žrtvovanju za sočloveka, za narod in občestvo.

Glasovi ob marseilleski žaloigri

»Echo de Paris« piše:

Marseilleski atentat dokazuje pravilnost naše trditve, da nasprotniki evropskega miru in prijateljskega sodelovanja med narodi ne mirujejo. Celo vrsto atentatov na ugledne politične osebe so pripravili. Umor predsednika romunske vlade Duca smo že svoje dni označili kot začetek te vrste. Ko je bil ubit avstrijski kancelar Dollfuss, smo trdili, da vrsta atentatov še ni pri kraju. Pa tudi z grdim atentatom v Marseilleu še niso atentati zaključeni.

»Izvestija«, ruski glavni politični list, pravi z ozirom na poskuse nemškega časopisja, delati spletke med Francozi in njihovimi zavezniki:

Nemški časniki bi hoteli prepričati bralce, da se odpirajo nemški politiki novi izgledi. In nemška politika se prizadeva, da bi izrabila marseilleske strele. Proti Franciji začenja staro posem: naj bi šla z Nemčijo proti komunizmu. Igra proti Jugoslaviji je bolj zamotana. Po eni strani trdi, z obrazom nedolžne Metke, da nima Nemčija na Balkanu nobenih političnih koristi, po drugi se pa časniki trudijo, da se pridružijo narodni žalosti Jugoslavije in da slikajo Aleksandra skoraj kot najzvestejšega prijatelja Nemčije.

»Pravo Lidu«, glasilo češke socialnodemokratske stranke, piše:

Ni ga bilo dogodka od svetovne vojne, ki bi bil svet tako vznemiril, kot ga je marseilleska žaloigra. Po prvih vtiskih žalosti razmišlja sedaj o tem, kaj pomeni marseilleski atentat za mir v Evropi in za nadaljnji razvoj razmer ter za našo republiko. Atentat je hud udarec za razveseljivi razvoj mednarodnih odnosov v zadnjem času.

»Delavska politika«, glasilo slovenskega socialistično usmerjenega delavstva, razmišlja o globljih vzrokih atentata:

Jako verjetno je, kakor pravijo ruska poročila, da je grdi atentat delo mednarodne vojne industrije. Znana nam je še zgodba vojnega agenta Zacharova, ko so vojni dobavitelji na debelo podkupovali vplivne ljudi in klike, da so pripravljali razpoloženje za vojne. Odkod naj dobivajo taki emigrantski teroristi denar, če ne iz fondov, ki služijo vojni propagandi? Danes nobena država ne more žrtvovati denarja v take namene. Delav-

stvo odklanja umore, tembolj obsoja umore, ki človeštvo oddaljujejo od civilizacije in demokratičnega sodelovanja. Atentat je bil absolutno naperjen le proti sporazumevanju doma in med narodi, torej proti miru. Zato umor ni samo zločin nad osebo kralja, nego tudi nad človeštvom in njegovo civilizacijo.

Nenadni zavrtni umor je opomin vsemu svetu. Nazaj k civilizaciji, nazaj k demokraciji! Vsakdo mora namreč opaziti, da je največja nesreča današnje dobe posurovljenje človeštva po fašističnem šovinističnem hujskanju. V tem tiči surovost, bestialnost. Proč od te »kulture! Vrnimo se k mednarodni toleranci in sporazumu, da ne posurove cela pokolenja in uničijo s svojo nekulturo našo civilizacijo.

Londonski »Daly Express« prinaša sestavek Ane Krističeve »Moj poslednji razgovor s kraljem Aleksandrom«, ki ji je rekel:

Naš mladi narod čuti, da je jugoslovanski, toda to ne moti, da bi ne bili dobri Srbi, dobri Hrvati in dobri Slovenci. To je popolnoma isto, kakor čutijo tudi Angleži in Škoti, da so Britanci.

O prvem členu regentskega sveta knezu Pavlu piše »Frankfurter Zeitung«:

Lahko verjamemo knezu Pavlu, čigar milo, dobrosrčno mišljenje je izven dvoma, da ima željo po spravi. Njegova oseba je, na katero zaupa jugoslovansko ljudstvo v največji meri. Politične preteklosti nima. S svojimi lepoznavsko-kulturnimi interesi in svojo izrazito ljubeznivostjo je imel v Belgradu vlogo »prince charmant-a«. Ne bi bilo prvič v zgodovini, da bi bil tak značaj nasproti velikim nalogam trden in neodvisen tako, kakor to zahteva čas.

»Lidove Noviny«, nekakšno poluradno glasilo češko-slovaškega ministra za vnanje zadeve Beneša, priobčujejo sestavek češkega pisatelja Karla Čapka pod naslovom »Sokrivda«:

Ni še dolgo tega, da smo tudi mi doživljali to stanje politične razburjenosti, ki mu zapada Evropa. Tudi pri nas sta streljala Štastný in Šoupal okoli sebe in ceste so bile menda zgolj zaradi tega tu, da je hodilo ljudstvo po njih za to ali ono zastavo. Psihoza leži že vsaj tako daleč za nami, da gledamo kot pomirjeni in razgorčeni gledalci, če se kaj vname okoli nas. Toda hinavščina bi bila,

če bi rekli, da bi pri nas, hvala Bogu, kaj takega ne bilo mogoče.

Vprašanje je, odkod prihaja to stanje napete razdraženosti v stari, razumni, kajti vendar visoko izobraženi in zgodovinsko skušeni Evropejci. Pravijo, da so to posledice vojne. Pa je bilo vendar prav po vojni videti, ko da prihaja doba velikega racionalizma in da bo zdaj že mogoče, rešiti socialne in narodne bolečine v sporazumu in z mednarodno organizacijo. Morebiti je bilo v Evropi preveč zaupanja, da pojde zdaj vse kakor po loju, morebiti so bili previsoki upi, ki so vodili v absolutno razočaranje. In tako prevladuje bolj in bolj politika, ki odklanja z zaničevanjem in skrajno besno ta prosvetljeni evropski povojni racionalizem. Politika v narodih in med njimi je začela delovati bolj in bolj s čustvenimi momenti, z narodno častjo, plemensko bajko, z ljudskimi strastmi simpatije in antipatije. Celi narodi in cele vladavine so podlegle politiki strasti; oblasti so se polastili tisti, ki so znali najuspešneje vzbujati strasti; lahko bi rekli, da se vrši v današnji Evropi silen politični spopad med racionalizmom in antiracionalizmom. Ne pomaga nič: ta razdraženost, posilni obupni nastoj, bičanje do histerije, vsak hip sposoben za moritev posameznika ali množice, moramo pripisovati današnji volji, odklanjati konstruktivno orodje razuma v politiki. Tudi moritev je politika, toda politika obupa, oko in zob naj verjameta, če se le nekaj zgodi. V takem ozračju se sproži napeti petelin, tudi tam, kjer bi najmanj pričakovali. Naj pogine en človek ali tisoč: v vsakem primeru krvavi iz take rane vsa Evropa, prav v svoji razumski civilizaciji ogrožena Evropa.

In tudi tu spet nimamo pravice reči, to delajo le drugi, ne mi. Kakor da bi pri nas imeli malo politike, ki dela s strastmi, ko da bi tudi pri nas ne veljala spretna politična taktika, stalno vznemirjati ljudi. Naj se godi to pri nas ali kjerkoli drugje, sokrivda je to zoper duha Evrope, sokrivda pri tistem političnem katastrofalizmu, ki pretresa najomikanejši del sveta. Vse to napenja peteline usodnih samokresov. Strast počí, razum je zadet. Zadnji čas je že, da obrnemo ta sramotni list evropske zgodovine. Kar je stvar nas vseh, pa tudi stvar vsakega izmed nas.

Veto.

Individualistična demokracija

(Odmev praške debate.)

Med češkim filozofom, prof. dr. Em. Rádlom in med poljskim filozofom, prof. Vinc. Lutoslawskim se je razvnela zanimiva polemika kot odmev nedavnega filozofskega kongresa v Pragi in njegove debate o krizi demokracije. V črno je zadel nje bistvo dr. Edv. Beneš z besedo »Križa demokratov«, ki ni nič drugega, nego individualistična, intelektualna in moralna degeneracija voditeljev (inteligence). Umsko degeneracijo označuje nelogični, nekritični solipsizem s prepričanjem, da je zavest lastnega jaza začetek in konec vsega stvarstva, moralna degeneracija obstoji v pretiranem egoizmu in hedonizmu (pohlepu po uživanju), oziroma v ohromelosti in otopelosti simpatije ali sočutnega altruizma, v ugašanju bratovskega čuvstvovanja in dejavne ljubezni. Moderni individualisti si natikajo radi krinko demokracije, češ, da vladajo po plebiscitni volji naroda. Bistvo demokracije sloni po njih domnevi z ene strani na svobodni volitvi naroda, z druge strani pa v umski in npravnstveni sposobnosti, v izobrazbi in poštenosti voditeljev, ki naj bi služili le interesom države in vseh enakopravnih državljanov. Oblika vodstva, ali poedinec (diktor) ali zbor (parlament), je baje postranskega pomena. Suvereni, demokratični narod lahko izvoli, kogar hoče, kakor pač zahtevajo trenutne razmere. Kjer sebične stranke in koruptni voditelji zlorabljajo zaupanje ljudstva, tam volilec lahko vsak hip odpravi parlament in poveri oblast poedinemu poštenjaku. S tem se načelo demokracije, suvereno odločanje naroda, v nobenem oziru ne okrne. Iznova se poudarja presežni pomen individualne iniciative: prominentna osebnost je induktor, ki inducira maso s svojim mišljenjem in čustvovanjem ter jo potegne za seboj. Tako postane induktiven in sugestiven voditelj genij ali demon naroda, njegova dobra ali zla usoda: quidquid delirant reges, plectuntur Achivi!

Uvodoma omenjena polemika zahteva pojasnila z osebnim izvirom nazorov. Češki filozof Rádl je resen prirodoslovec, biolog in realist. Poljski »popotni filozof« Lutoslawski je njegov pravi pravcati antipod, dialektičen racionalist in idealist, izhajajoč iz mističnega poljskega »messianizma« in spekulativne nemške filozofije. Nanj so vplivali Nemci Leibniz, Lotze, posebno pa Teichmüller, filozof individualizma in solipsizma, ki mu je lastni jaz edina istina in substanca, ves ostali svet z razvojem in demokracijo vred pa le prazen videz. Zato pa ima izvoljena oseba ali rasa pravico in dolžnost, da izvaja absolutno hegemonijo (nadvlado) nad drugimi ter si jih asimilira po duši in jeziku. Mistični hegemonizem Lutoslawskega je podkrepila tradicija mesianskega nacionalizma, po katerem naj bi bil poljski narod tisti izvoljeni mesija, ki

odreši kot drugi Kristus vse človeštvo. Pa še z drugo, usodnejšo zablodo je obsenčil Lutoslawskega duh germanske filozofije, z instinkti germanizacije (raznarodovanja) in hakatizma, ki je pred svetovno vojno nasilno razlašal poljski narod in ga izpodrival z nemškimi kolonisti.

Ali kakor je danes v pravni državi demokratičen individualist nemogoč, tako izključuje skomine vsakega plemenskega hegemonizma že obstoječa solidarnost narodov, ki se je v svetovni vojni ogorčena kot en mož dvignila proti nasilju kaiserkega hegemonista. Moderna civilizacija je dosanjala in prespala srednjeveški san osebnega ali rasnega hegemonizma! Vsi narodi so enakopravno izvoljeni in vsakemu je Bog v velikem orkestru človeštva podaril poseben, lasten instrument za izvajanje skupne in harmonične simfonije. Primus inter pares pa bo tisti, ki bo največ žrtvoval za svetovno demokracijo in solidarnost.

Glas iz vrst akademske mladine

(Dopis.)

Večina, da skoraj vsi, ki se zbiramo pod akademskim krovom vseučilišča, se prištevamo k družini, ki si je po desetletjih in desetletjih, po deseti in desetletnem boju priborila ta visoki dom. Vsi se prištevamo k tej družini, a le malo jih je, ki se zavedajo tudi dolžnosti, ki jih nalaga ta pripadnost.

Ni to dom, ki naj lajša ali omogočuje življenje poedince, ne ta dom je zgrajen z žuljavimi rokami celokupnega naroda, za njegovo eksistenco. Zavedavec je vsakdo, ki se zateka pod ta krov, a se ne čuti dolžnika naproti stavbarju.

Leto, ki vanj stopamo, je jubilejno — petnajst let slovenske univerze, petnajst let, odkar je na molk obsojeni narod spregovoril pred svetovnim znanstvenim forumom; univerza občevalni organ kulturnega sveta, simbol življenja.

Da, simbol življenja, ki je največja dobrina posameznika kakor narodovega občestva, dobrina, ki je čisto kot gozdno zelišče trpka, a jo z nedojetno slastjo glojemo, drhteč, da je ne zmanjka.

Kakor sanjamo o soncu, kadar ga pogrešamo, tako nam v zastajanju utripa, doni ritem življenja.

V življenju smo, v borbi zanj. Resnobni pesmi rudarja, ki se bori za obstoj, je celotni narod prisluhnil, kot bi isto igro igral. Mar naj bi tudi ta gladovno stavko začel?

Toda usoda naša je ta, da o čemer veliko govorimo, malo vemo. Govore o človeku, ga poveljujejo, a za to uslugo mu jemljejo eksistenco, govore

Spoštujemo iskreni idealizem filozofa Lutoslawskega ter občudujemo njegovo plamtečo ljubezen do lastnega naroda. Njenega ognja pa ne sme vzdrževati s podkladanjem in žrtvami drugih narodov. Zato ga v imenu slovanskega bratovstva prosimo, da se preorientira v duhu starejšega poljskega mesianista Hoene-Wronskega, matematika »absolutne filozofije«, ki je proglasil za edinega mesijo človeški kolektivni razum. Enako naj se poglobi v duha drugega poljskega mesianista, pesnika Slowackega, ki je isto prepričanje izrazil v »Król-duchu«. Pri tem pa ga ne sme motiti postransko dejstvo, da je Król-Duch, poljska legenda stoletij, s protislovno inverzijo inspiriral Nietzschejevega »Zaratustro«. Duhovni nadčlovek je samo kolektivni razum, nikoli pa individualistična domišljavost. Individuij je le omejen del, le neznamen kamenček v enotnem mozaiku narodov. Ako pa v celoti prebohoti del druge enakopravne dele kakor rak v telesu, pomeni to pogin in propad celote. Hudo je za poedince, ako izgubi instinkte zdrave krvi, še huje se to maščuje nad narodnim kolektivom!

o narodu, a mislijo nase, govore o slovenstvu, a pod tem ničesar ne mislijo.

Univerza in njen zbor bodi klicar narodovih, kulturnih, gospodarskih, socialnih in političnih potreb. Kot najvišji izraz stoletnih potreb, hrepenenij, budi odslej nova hrepenenja in jih vodi k uresničitvi. Kultura, gospodarstvo in politika, ki niso v korist narodovega organizma, so njen pogin. Vsak zdrav člen pa skrbi predvsem za razvoj tega organizma. Ni to napačno, ampak za harmoničen razvoj družbe nujno potrebno, le da razvoj ne sme biti na škodo sosedu.

Taka skrb torej ni pretirana; na njej ne lepi madež šovinizma ali fašizma, in le žalostno je, če poedinec, izobraženec, nima te skrbi. Žalostno, če del meščanskih sinov, ki so izgubili stik z zemljo in oglušeli za njeno pesem življenja, nima več zadostnega razumevanja za interese skupnosti, in nazadnje za lastno blaginjo, ki je pogojena v blaginji skupnosti.

Tradicionalni zid svetovnih nazorov, ki je razdvajal narod skozi zgodovino, celo v njegovih eksistenčnih vprašanjih, mora pasti. Akademska mladina, če hoče biti delovno slovenska, mora za vedno odpraviti to usodno napako, mora prelomiti s tradicijo svojih prednikov in bo s tem napravila največje delo narodu. — Vsi zares svobodni in resnično napredni, ki so spoznali usodnost svojih, se morajo ločiti od njih, pa naj jih svetovni nazor še tako tesno priklepa. To zahteva poštenost in

„Goriški Slovenci“

Pod tem naslovom je Andrej Gabršček zbral in objavil delo v dveh delih kot nekako zrelo življenje in delovanja goriških Slovencev. Pred seboj imam II. del, ki spremlja dogajanja od 1901—1924. Knjigi sta izšli v samozaložbi in cena vsakemu delu je 120 Din.

Jezik je sicer tekoč, vendar se mu pozna še stara šola žurnalističnega sloga, kar je zlasti očitno v nekaterih nazivih, kakor n. pr. »svetli«, »slavni« itd., ki za demokratična, slovenska ušesa prav tako zvene, kakor razne tujke in germanizmi. Toda tovrstno delo končno še prenese tudi take nebodipotrebnosti.

Vse delo se naslanja v glavnem na pisavo »Sočec«, organa narodno-napredne stranke za Goriško, ki mu je bil lastnik in urednik razen kratkih presledkov pisec sam. S tem ti »spomini« izgubljajo precej na svoji vrednosti, zlasti glede objektivnosti, ker pisec ni mogel zatajiti v sebi — strankarja niti v zgodovinskem podajanju dogodkov. Tuintam je videti, da je poskušal razumeti nasprotnika, zakaj je prav to tako storil in ne drugače, kakor bi morala pisec želel. To prizanesljivo merilo je rabil le bolj za »novostrujarje«, na dr. Antona Gregorčiča in njegove »klerikalce« pa je spustil vso ostrino svojega peresa. Za svojo stranko pa ima G. za vse mahinacije z Italijani vedno kako opravičilo (n. pr. str. 425). To dvojno merilo je očitno tudi v osebnostih. Tako je n. pr. gospa Gabrijela Berbuč por. Potočnik zahtevala od pisca, naj ji dá zadoščenje, ker je čutila, da je žaljen spomin njenega pokojnega očeta že v prvi knjigi. Toda G. se brani, češ, da brez citatov iz časnikarske polemike ne bi bil umeven goriški strankarski boj (str. 26). Vendar pa na strani 426, ko gre za osebo, sorodno svoji miselnosti, pravi dobesedno takole: »V tej knjigi naj ostane pozabljeno ime moža, ki je vtihotapil v »Sočo« oni poziv za Faiduttijeve ljudi in ki je nepoklican mešetaril za koristi goriških Slovencev s Faiduttijem. Bila je neverjetna zaslepljenost, o tem naj bo pogrnen plašč pozabnosti, kajti mož je mrtev in ne bi hotel vreči niti sence na njegov poznejši nimbus narodnega delavca v Jugoslaviji.« Če bi mi bilo do reševanja ugank, bi lahko povedal, koga ima G. v mislih. Enako bi bil pisec lahko postopal še pri marsikom drugem, ker bi se

moral zavedati, da preklarij iz trenutnih osebnih polemik, ki so le prerado subjektivno enostranske in krivične, ne gre ovekovečavati. Ne more pa se piscu zameriti, ker ima knjiga nekako značaj spominov, če podčrtava svojo osebo, in če ne more preboleti zagrenjenosti in razočaranja ter trpljenja in izgub na premoženju, zlasti med vojno in po vojni. Naj ga tolaži zavest, da teh bridkosti ni bil deležen samo on, ampak da je takih vsaj toliko, kakor tistih, ki jih je vojna »osrečila« in so v Jugoslaviji »ponevedoma« prišli na — zeleno vejico. Taki Savli-Pavli so navadno najmočnejši stebri nacionalističnih taborov.

Je pa knjiga vendar izredno zgovoren dokaz, da je nemoteno strankarsko življenje, ta izraz demokratičnega izživiljanja naroda, manj škodljivo, če že ne bolj koristno, kot vsiljeno slogaštvo, ker se pod tako vsiljeno slogaško plastjo zarejajo nevarna podtalja, ki ogražajo tudi zdrav in stasit organizem. In prav pravi pisec, »da je iz vseh tistih po večini grdi načinov političnega boja vzrzel neobičajno velik napredek za ves narod (str. 26)«. (Podčrtano v izvirniku.) Bolje je khati gnoj v svobodi, kot zatirati zločine v nesvobodi!

Knjiga je tudi v demografskem in etnografskem oziru zelo zanimiva. Tudi nam pokazuje marsikaj, kar bi bilo kaj poučno za tiste, ki jim je zgodovina, izročilo in jezik, kakor ponošena srajca, ki se da zamenjati ali zavreči.

Omembe vredno je tudi tole (str. 15): »Ko so sodili na Dunaju žrtve slovenskega patriotizma po devizi: »Strengte Bestrafung«, je zaklical sam generalni prokurator (Okretič!) pomenljive in trezne besede: nikdo ni vezan biti patriotičen, ali zakone mora ubogati.« (Podčrtano tudi v izvirniku.) Tudi ni na odmet stavek, ki ga navaja na isti strani: »Bodimo torej patriotični, kakor nam pritiče! Ljubimo to svojo slovensko zemljo« itd. (Podčrtano tudi v izvirniku.) Nekateri ljudje namreč mislijo, da imajo monopol na patriotizem; sebe štejejo za nadržavljane, vse druge pa za »quantité négligeable«. Glede na to bi bilo prav, da si ti »nadljudje« prečitajo v tej knjigi (str. 95) Vukasovićevo pismo iz Sofije, z dne 16. avgusta 1902,

Širite in naročajte naš tednik!

Bo kar prav, da pri tej priliki opozorim piščeve somišljenike na zdaj že zavrženi program narodno-napredne stranke na Goriškem, kakor ga navaja pisec v svoji knjigi (str. 240): »1. Narodno-napredna stranka na Goriškem je narodna, ljudska in svobodomiselnost. 2. Stranka stoji na stališču narodne samouprave, katere končni smoter bodi »Zedinjena Slovenija« in združitev s Hrvaško. Navajam izmed dvanajstih samo prvi dve točki, ki sta res najvažnejši, kolikor si v 1. točki razlagam svobodomiselnost v resnični svobodi vesti, politični, prepričanja in narodnosti; 2. točka pa bi potrebovala dopolnila. Prve točke stranka nikoli resno izvajala ni, drugo točko so pa dediči narodno-napredne stranke kar zavrgli.

Zelo dobro je pisec pogodil dušo slovenskega vojaka, ki je na soški fronti pokazal neprekosljivo junaštvo, ko je šlo za obrambo slovenske zemlje. V tem dejstvu je najmočnejši dokaz, da je s krvjo zapojeno slovenstvo neizkorenljivo zasidrano v najširših plasteh našega ljudstva. O da bi to spoznali tisti zaslepljeni med nami, ki se

tako lahkomisljeno odtujujejo svojemu narodu!

Poglavje zase je, kako so Slovenci na Goriškem naselili ob prevratu obljubam udarajoče vojske (str. 562). Je pa vprašanje, kako naj bi bil drugače postopal Narodni svet v Gorici. Seveda, ko bi bil mogel Jugoslovanski odbor že prijavljenih 50.000 jugosl. prostovoljcev v Italiji formirati v svojo armado, kakor je želel, bi bila ta vojska dovoljna, da se ustavi na Soči in zasede Goriško kot antantna vojska v imenu Jugoslavije, potem bi naša zahodna meja bila precej drugače načrtana. Tisti izvenslovenski krogi, ki so imeli moč, da so to preprečili, so imeli tudi moč to uresničiti. Kljub svojemu velikopohlepju, so bili tako — majhni.

Moram pa reči, da je Andrej Gabršček zelo posrečeno podal lep kos naše slovenske zgodovine na Goriškem. Je ta zgodovina sicer neprerešena in neizčističena, tuintam subjektivno in strankarsko poravnana, groba, pa ne suhoparna, vendar pa vprav s tem izraža resničnostno stanje strastne, kot kraško kamenje trde, neomajne npravi slovenske goriškega ljudstva. Poudarjam pa, da bi se bilo marsikaj lahko brez škode za knjigo opustilo, ublažilo, pravilneje tolmačilo.

vest, to veleva zvestoba lastnemu narodu in zgodovinsko poslanstvo.

Najčeseje pa, če se v nazor natančno pogledimo, spoznamo, da nas ta niti ne loči, da nas ločijo le obziri do preminulih političnih tvorb in da njim robujemo, dasi z gnevom in studom.

Akademski mladina, ki se ne zna ali pa ne upa oprostiti takih okorelih spon izročila, ki se ne upa stopiti na samostojna pota iskanja boljših usod, ki nima volje uresničiti tega, kar je spoznala za svojo dolžnost in nalogo, je nad seboj smrtno grešila. Njeno mesto bo v kulturni zgodovini pri dobah starcev, ki umirajo ob nedovršenih nalogah. Sleherni akademik torej si je dolžan ustvariti jasne predstave o ureditvi razmer in dogodkov in spoznanju dosledno urediti svojo pot. Nevredno akademika je, da bi kot neka množica zapadel psihozi okolja, da bi po svojih ugodnostih, ne pa po prepričanju izbral pripadnostni jopič, a še manj dostojno je, spoznanju ne podrediti dejanja, ostati tam, kjer spoznaš, da ni več mesta zate.

OPAZOVALEC

Dr. Janko Sernec

1834—1909.

(Ob stoletnici njegovega rojstva.)

Dne 11. t.m. je poteklo 100 let, odkar je bil v Slovenski Bistrici rojen dr. Janko Sernec, časnikar, organizator in politik.

Njegovo ime je ozko združeno z ustanovitvijo »Slovenske matice«, ki ji je v imenu mariborske čitalnice poslal prvi načrt pravil, in »Slovenskega naroda«, ki je sestavil zanj načrt programa.

Janko Sernec je bil svobodnomiseln politik, ki se je v boju med cerkvijo in državo proti koncu 60. in v začetku 70. leta postavil na stališče, da spada pravna stvar zakonstva v državno oblast, a tudi glede šolstva ni dovolil, da bi bili imeli duhovniki vso oblast nad njim. Bil je za popolnoma prosto versko prepričanje in »napredujoče« katoličanstvo (kakor ga je imenoval dr. Razlag), ki se naj dogmatično ne kaže v prevelikem razločku med konfesijami in nasproti znanosti; za cerkveno upravo je terjgal, da se v vseh važnejših stvareh pritegnejo k sodelovanju tudi posvetnjaki, a glede cerkvenega imetja bi bilo po njegovem mišljenju treba izpremeniti postavbe, ki preveč omejujejo svobodno premembo in dohodke tega imetja nesorazmerno razdeljujejo med duhovščino.

Že zgodaj je razmišljal o naslednjih pretiranega liberalnega gospodarstva. Po hrvaško-srbskem zgledu se je navduševal za zadružno življenje, ker dosedanje dedno pravo razbija in uničuje rodbino. Socializem ali zadružništvo, kakor ga je imenoval, je sicer odklanjal, češ, da napredujemo po starih načelih gospodarstva brez njega bolj gotovo in ne

več tako počasno, posebno ko pomeni splošna šolska dolžnost tudi napredek v gospodarstvu, ker vpliva na večjo plačo prostega dela, in ko množenje kapitala nikakor ne vodi do njegove vsemogočnosti, marveč mora bolj in bolj padati njegova moč, ker se znižujejo obresti. Toda n. pr. o »štrajku« (strike) je sodil, da je zakonito sredstvo in naj ga uporabljajo delavci, kjer imajo res precejšno plačo: štrajk koristi tam, kjer je cena dela pod povpraševanjem, a škoduje, kjer je plača primerna ali že prevelika. Priporočal je mladini, da z razširjanjem omike in varčevanjem skrbi za nizke obresti in visoke plače ter s tem pomaga, da se razločki med bogatinom in revežem polagoma izravnavajo.

Janko Sernec je bil bister mislec, čigar besede bereš vedno s pridom, čeprav mu ne moreš v vsem pritrditi; bil je odločen delavec, kakršnih slovenska politična zgodovina ne pozna veliko. Zato je prav, da se ga ob stoletnici rojstva spominjamo s častjo in priznanjem.

A-a.

Denarna akcija za vseučiliško knjižnico

Iz poročila o delu akademske akcije za vseučiliško knjižnico posnemamo te-le zanimivosti:

»Za veliki kulturni program smo pridobili ne le Ljubljano, ki se je ta zahteva najbolj tiče in bo imela od nje realizacije največ koristi, ampak tudi vse slovenske obrobne okoliše, saj so se n. pr. javni delavci Maribora prav tako spontano in iskreno izrekli za knjižnico. Arhiv Akcije hrani tudi nekatera pisma iz inostranstva, ki so jih pisali Slovenci, raztreseni po svetu. Gotovo pa je bil največji uspeh te propagandne akcije v tem, da je povežala v enotno zahtevo vse naše politične, kulturne in gospodarske predstavnike in družila celo oba časopisna tabora v Ljubljani, kar je bilo čisto dovolj težko izvedljivo. V našem časopisnem arhivu se je nabralo doslej 70 daljših ali krajših člankov. Res smo včasih čutili v neki redakciji nekako tiho nejevoljo, toda težko je bilo izogniti se nam in skoraj nas niso mogli odkloniti. Tako moremo biti s časopisno akcijo zadovoljni; po nevoltnih izjavah smo se omejili le na poročila o uspehih in neuspehih, vso svojo pozornost pa posvetili vprašanju preskrbe denarja za knjižnico.

Druga faza boja za biblioteko se je v marsičem razlikovala od prve. Mnenja, kje dobiti denar za knjižnico, so bila že od prvega časa različna in so še danes različna. Predlagane so bile nabiralne akcije, zahteve, da dá denar ali Mestna občina ljubljanska ali banovina ali država ali vsaka teh nekaj. Akademska akcija za univerzitetno knjižnico je že od vsega početka naglašala, da mora dati denar za biblioteko država, kajti dolžnost države je, da skrbi za šolstvo, tudi za univerzo. Često smo proti temu čuli ugovor, češ da imajo Srbi

zadužbine, iz katerih se zidajo univerzitetne stavbe v Belgradu in da mora isto storiti slovenska javnost. To ni res. Univerzitetne stavbe v Belgradu je postavila država, ne zadužbine, kajti te imajo zelo natančna pravila, kam sme njih denar. Namenjen je v prvi vrsti za socialno oskrbo dijakov in za podporo znanstvenemu delu, ne za zidavo univerzitetnih objektov. To se pravi, da so napačno informirani oni ljudje pri nas, ki hočejo zvaliti breme z ramen države na rame slovenske dobrodelnosti. Nemogoče je zbrati pri nas milijone, ki so potrebni za biblioteko. Naše javne dajatve so tolikšne, da upravičeno trdimo, da je dolžnost države, da skrbi kot po drugih delih države tudi pri nas za šolstvo.

Opomin

»Slovenec« priobčuje razgovor nekega svojega sodelavca z dr. Krekom. Med drugim je nanesel pogovor tudi na vprašanje slovenske samobitnosti in vzgoje k slovenski samozvesti:

»Treba bi bilo, da napiše kak naš zgodovinar v ta namen kolikor mogoče izčrpno, a poljudno zgodovino slovenskega naroda. One redke svetle dogodke iz naše zgodovine, ki nam kažejo posamezne dobe narodnega prebujanja, bi bilo zlasti treba obdelati in sploh seznanjati narod z onimi zgodovinskimi dogodki, ki kažejo v posebni meri življenjsko silo našega naroda. Res da je naša zgodovina siromašna na velikih dogodkih — smo pač ponajveč tujeu robovali in za tujea svojo kri prelivali — vendar je tudi v naši zgodovini marsikaj takega, da bi moglo prav dobro služiti pisatelju, ki bi se hotel posvetiti zgodovinskemu romanu. Seveda bi se moral pisatelj, ki bi se lotil kaj takega, predvsem korenito seznaniti z zgodovino in življenjem dotične dobe. Mnogo, zelo mnogo bi moral študirati, preden bi mogel začeti s pisanjem romana. Pomisli, ko bi napisal Finžgar roman iz Samovega vladarstva, takole nekako v slogu kakor »Pod svobodnim soncem«! In bi pokazal, kako je že v Samovih časih v Slovencih vznikla ideja lastne države. Ali pa naj bi kateri od naših pisateljev obdelal v obliki romana borbo celjskih grofov za ustvarjanje slovenske narodne države. In l. 1848. ter doba narodnih taborov — kako lepo bi bilo v tej zvezi prikazati borbo naših očetov za zedinjeno Slovenijo!«

Več kot dvajset let je že star ta Krekov opomin, pa je še vedno resničen. Še vedno nam manjka zgodovina, ki bi z višjega preroškega stališča zagrabila in razložila naš postanek, razvoj in stanje, še vedno se ni našel pripovedovalec, ki bi z ustvarjajočo intuicijo pokazal iz preteklosti pot v sedanost in prihodnost, kakor jo je pokazal Sienkiewicz Poljakom. Nekaka večna razkrajajoča analiza namesto verujoče, ustvarjajoče sinteze.

*

Knjiga je v obeh svojih delih dober pripomoček raziskovalcu novejših domačih zgodovine Goriške in tudi kot odsev naših splošnih narodnih razmer daje precejšen pogled v razmere, ko je še plalo tisto idealno navdušenje za obrambo našega ljubljanskega slovenskega naroda in njegove lepe in po zemljepisni legi izredno važne zemlje.

F. R.

Janez Kocmur:

Nekaj spominov

(Nadaljevanje.)

»Kakšen občutek imaš, kadar dobiš denar?« vpraša čez čas, navidez popolnoma miren. Vendar sem čutil, da se vihar, ki je pravkar divjal v njem, še ni polegel; glas mu je bil čudno spremenjen, ko da govori nekdo drugi, v očeh rahel odraz trpkosti, kakor pri človeku, ki je doživel veliko razočaranje pa ga skuša prikriti. Vprašanje me je iznenadilo, ker ni imelo nobene zveze z najinim dosedanjim razgovorom. »Kakšen občutek naj bi imel?« se zavzamem. »Na to pač ne pazim. Vzajem ga in izdam, to je vse; največkrat je premalo,« dostavim radoveden, kaj namerava. »Ne razumeš me... Sicer sem pa nerodno vprašal,« popravi in se zamisli. Po kratkem premolku zajame globoko: »Srečni ljudje!... Vi delate in vrste, da boste dobili; veste, kdaj boste dobili in koliko... In dobite — vseeno, če zasluženo ali ne... Delate: — kaj, vas ne briga... Delate, kakor vam je ukazano — izvršujete voljo drugih... Vaše delo je odmerjeno — za vami stoji priganjač, in vi se pokoravate... Pri meni je to drugače... Jaz tudi delam... delam in... — nič... Delo si določam sam — sam se tudi priganjam... Ne misli, da je to lahko ali celo prijetno... Kadar sem najbolj strit, delam največ; tedaj mi tečejo besede kar same od sebe... Vest je najostrejši priganjač. Seveda jo je treba imeti. Jaz jo imam in se ji pokorim... Priganjača vidiš, ga lahko goljufaš, podkupiš, se mu skriješ — glasu vesti pa ne vidiš... Ona hodi s teboj, tesno ob tebi, se oglašča doma, na cesti, podnevi in ponoči... vselej, povsod, brez prestanka. Ko misliš, da si najbolj sam, ti je najbližja... Govori ti in šepeta, zdaj kriči in vpije, zdaj dreza, zbada, kljubuje... Glas ji je neslišen — samo čutiš ga... Stiska te za grlo, ustavlja kri

v žilah, hromi korak — ponoči te zbudi iz spanja, da planeš iz postelje... Tedaj stoji pred teboj, zreš ji iz obličja v obličje, ki je strašno... Méri te očita, se reži, grozeče, peklensko... Zamiziš... stopi ti bliže, da začutiš njen dih in ti odreveni telo... Odpreš oči — pogledaš globoko... vidiš jo natanko... iz teme ti zareži njen koščeni obraz... Utelesen bi ne mogel biti strašnejši — slutnja je hujša od resnice... A jaz se svoje vesti ne bojim, dobra prijatelja sva si... Glej, vselej me je sram, kadar se zalotim ob misli, da delam za denar. Očitam si, da sem rokodelec, uradnik, finančar, sploh sebičnež in koristolovec... Pa vendar nisem, saj ne delam zastran denarja... Vest mi pravi, da delam zaradi dela, ki mora biti opravljeno — da delam za druge, za sebe šele nazadnje... Če bi mi bilo za zaslužek, bi delal drugače... Tedaj bi ne bil to, kar sem, ampak ugleđen gospod, veljaven rodoljub... Tako me imajo pa za fantasta, izprijenega šludenta in pijanca — sploh za slab zgled krščanski in rodoljubni mladini. Briga me!... Moja vest me ima rada, jaz pa njo; — če se kdaj spreva, se pobotava sama, brez posredovalca... Seveda, rodoljub lahko žre in ženskari, deklamira o umetnosti in napija narodu — pisatelj in umetnik, ki jim ni po volji, pa bi moral biti asket, posoda vseh čednosti. Pobeljeni grobovi!... Večkrat mi kdo reče: Sijajno pero imaš, zakaj ne pišeš drugače? Lahko bi več zaslužil, če bi pisal tako, da bi te ljudje razumeli... Hinavci! Če to ni hinavščina, je pa zabitost... Vsak se dela, kakor da me razume, a skrbé da ga le drugi. V resnici pa sploh ne žele, da bi me kdo razumel; nasprotno: strah jih je pred trenutkom, ko me bodo začeli začeli razumevati tisti, ki zanje pišem. Kajpak, oni bi raje, da bi pisal povestice o zakletih princezinjah in omledne romane... Nikoli!... Nisem šuštar — šuštar dela po naročilu, po meri, tako da ne žuli čevljev. Mar so mi kurja očesa! Kdor jih ima, naj hodi bos ali v copatah... Meni je za lepoto, ta je pa najlepša v luči resnice. Mar sem jaz kriv, če resnica ni vselej prijetna? Poslednje besede je izgovoril z zanosom, ki je pričal o nezlomljivi volji in odločnosti.

»Vidiš,« je nadaljeval, »s tem, da sem te vprašal, kakšen občutek imaš, kadar dobiš denar, sem te hotel opozoriti na dvojje: prvič na glas vesti, in drugič: ne opravljaj dela, ki mora biti opravljeno,

za plačilo. Ne mislim dela, ki ga opravljaš radi kruha, ampak delo, ki ti ga narekuje vest. Če spoznaš nekaj za dobro, ne omahuj; izvrši kakor najbolje moreš in znaš. Ne maraj za druge. Ravnanje po svoji vesti ti res lahko nakoplje zavist, nasprotnike, neprilike — a nič hudega. Prvo je glas vesti — le delo, storjeno iz notranjega nagiba, iz ljubezni do stvari, ima pravo vrednost. Jaz delam iz ljubezni do stvari, ne radi zaslužka; zato tudi nikoli ne vem, če bom zaslužil in koliko bom zaslužil. Radi tega živim v neprestani negotovosti, od danes do jutri, iz rok v usta, vedno v skrajni napetosti. In to je dobro, zakaj sicer bi ne bil to, kar sem; v pomankanju vse, kar pišem, tudi doživljam... Življenje me pač sili, da razmišljam in ugibam tudi o stvareh, ki so mi zoprne, da računam in upam; ko pa pride trenutek, sem kakor otrok, ki ne vé, kaj bi; še časa ni, da bi se prav zavedel, kaj se razveselil... V mislih nabrano se razblini, načrti razpadejo v nič, sanje se odmaknejo — ostane samo še občutek vesti. V takih trenutkih me postane samega sebe sram. Fej!« se je srdito stresel, zamahnil z roko. Videti je bil, kakor da je pravkar premagal nekoga, in zdaj gleda, kako beži pred njim. Hip nato se je zadovoljno razkoračil in, položivši mi desnico na ramo, nadaljeval: »Če imaš oči in znaš gledati, si lahko opaziš, da včeraj in danes nisem bil nič kaj pravi. Govoril sem sicer s teboj, z duhom sem bil pa drugod; otepal sem se ves čas misli, ki mi je bila vedno zoprna. Zdaj sem zopet dober.« To rekši, vtakne obe roki v hlačni žep, me trenutek bistro gleda, nato pa stopi pred ogledalo in si pogladi lase. Postal je zopet ves prisoten, vder in razgiban. »Oprosti, nehoté sem se oddaljil od predmeta,« se je opravičeval, prižigajoč si najmanj že deseto cigareto. »Pa nič ne dé — dobro je, če veš tudi take stvari in razmišljaš o njih. Počakaj... vidim, da se ti čaj upira; morda bi raje vina in piva? Naročim, kar ti je ljubše,« reče nenadoma, stopivši k vratom, da bi poklical gospodinjo. »Na vroče vendar ne bom mrzlega,« sem odklonil; »dajva raje do konca.« — »Tudi prav,« pritrđi in sede na zofo. »Sicer bom pa hitro opravil, čeprav sem prihranil najvažnejše za na zadnje.«

(Nadaljevanje prih.)

Širite in naročajte naš tednik!

Težave slovenskih invalidov

(Dopis.)

Invalidi manifestirajo ali bolje povedano protestirajo proti nevzdržnim razmeram. Samo v ugled države bi bilo, če bi se izdal invalidom zakon, ki so si ga zaslužili; kajti zakon iz leta 1929. jih je skoraj popolnoma uničil.

Toda jaz bi rekel, da so mogoče invalidi sami krivi tako slabega položaja, ali pa so ga morda zakrivali njihovi zastopniki, ki so vse slepo verjeli in vedno napovedovali nov zakon. Tako je »Vojni Invalid«, glasilo slovenskih invalidov, leta 1931 videl velik pomen nove skupščine, in če se ne motim, je napovedal za september 1932 nov invalidski zakon; potem leta 1933 ga je napovedal že pred sprejetjem proračuna; nato ga je zopet napovedal pri jesenskem zasedanju skupščine itd. Gospoda ministra Puclja so že prej izvolili častnega člana, kot je zakon izšel. Ni bilo torej čudno, če so letos na občnem zboru v Celju napadli invalidi predsednika Udruženja za Slovenijo, češ: že štiri leta nas tolažite z izboljšanjem, a je vedno slabše.

Sedaj bom povedal nekaj drugega. Kakor sem čital v »Vojnem Invalidu«, je zastopnik invalidov slovesno obljubil, da ne bo izdajal besedila zakona, ko se je leta 1929 koval nov invalidski zakon. Zakaj je bilo to? Zastopnik bi že moral obveščati Udruženje, da bi invalidi lahko takoj protestirali proti poslabšanju zakona. Tako pa so dobili zakon, ki jim je vzel lepe milijone, a leta 1930 se proračun ni znižal za toliko milijonov, ki so bili invalidom vzeti, temveč se je zvišal menda za pol milijarde, seveda ne za invalide. Zastopnik invalidov bi moral v znak protesta izstopiti iz komisije, ko je videl, da bo novi zakon dosti slabši. V tem primeru ga obljuba ne bi smela vezati. Ko so invalidi leta 1929 dobili novi invalidski zakon, ki bi prav za prav moral imeti naziv: Za 40 do 60% poslabšani invalidski zakon iz leta 1925, je »Vojni Invalid« prinesel vest, da je bil predsednik Udruženja za Slovenijo

zastopnik

pri sestavi tega zakona, ne vem. Pa mogoče je bil.

Ko so invalidi čitali, da so njihovi zastopniki protestirali

so mislili, da bo

invalidsko vprašanje s tem rešeno. Kakor pa sedaj kaže, ni bilo.

Gospodje pri Udruženju pa si naj zapomnijo, da združbo invalidov tvorijo invalidi-členi, in če se gre za kak protest, ki ima političen ali verski pomen, bi se moral sklicati izreden občni zbor in vprašati, kakega mnenja so posamezni členi. Gospod ministrski predsednik dr. Srškić je sam rekel, to storili iz zgolj verskega vidika, ne iz političnega. To je bil slab korak Udruženja,

ker mora vsak vedeti, da invalidi niso odvisni samo od nekaterih politikov. Invalid.

Resnejši in globokeje misleči ljudje med nami so utihnili. Otopeli so in stoje ob zidu. Brez žrtev ni boljšega življenja, brez trpljenja ni odrešenja. Kdor odpre oči in jasno in brez strahu pogleda v življenje občestva, v katero spada sam, se bo zavedel in se mu bo zbudila vest in zavest dolžnosti — če ni moralno pokvarjen in ni koristolovec, ne smrdljiva cunj, ki jo vlačijo veter po cestnem blatu; ne bo imel gobezdal za preroke in ne žlobudranja puhloglavcev za razodetje.

MALI ZAPISKI

Prepovedan list.

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo širiti in prodajati št. 38 tednika »Istre«, ki izhaja v Zagrebu.

General Maister in belgrajski listi.

»Jutro« poroča, da je neki srbski list prinesel sestavek slovenskega pisca Borka o generalu Maistru in še pristavlja, da je belgrajski list poročal o Maistrovi smrti.

No, nam se to ne zdi nič čudnega. In če se zdi čudno to »Jutru«, dokazuje samo, da sploh ne zna opazovati dogodkov in življenja, in da ne vidi stvari, ki bi jih slepec otipal.

Slovenski jezik in Hranilni in posojilni konzorcij, kred. zadr. drž. usl. v Ljubljani.

Ne vemo ali ta denarni zavod sploh nima slovenskih tiskovin ali pa uporablja tudi za ude, ki so Slovenci in prebivajo v Sloveniji, tiskovine, ki niso sestavljene v slovenskem jeziku. Za prejem denarja in plačil bi moral imeti tudi ta zavod »pobotnice« kot jih imajo vsi denarni zavodi v Sloveniji, pa jih nima; tudi glede členstva pri zadrugi ima tiskovine, ki niso slovenske. Ne vemo ali ve o vsem tem uradovanju zadrugo načelstvo ali ne, gotovo pa ni o tem sklepal zadrugi občni zbor. Upamo, da bo o tem kak prizadet zadrugi člen spravil stvar na prihodnji občni zbor.

Sodnik, ki ne klone.

Pod naslovom »Samo enkrat sem sodil proti svojemu prepričanju« priobčuje dr. Avg. Reisman v »Delavski politiki« tole zgodbo:

Terciarna doba je bila burna in prevratna, pračloveka so vznemirjali potresi in vulkani, udari celine in dvigi morskega dna, izredni nebesni pojavi, silovite nevihte in poplave (potopi), krvoločne zverine in uničevalne epidemije. Kakor plašljiva, zaščite in tolažbe potrebna deca ob materi se je zbirala strahopetna človeška čreda (tolpa) okoli najjačjega in napogumnejšega voditelja ali čarovnika. Terciarna doba primitivnega kolektivizma in kolektivne povezanosti ni še dopuščala individualistične diferenciacije.

Primerjanje geoloških zemljevidov terciara s sedanjo površino zemlje in pračloveškega okostja s sodobnim človekom nam najprej potrjuje pravilnost genetičnega principa, da se vse izpreminja in razvija, potem pa takoj zastavi vprašanje o vzrokih te razlike. Tudi tukal nam prirodoslovna znanost odgovarja očno in zanesljivo z ugotovitvijo, da se je za »rajsko dobo« terciara štirikrat ponovila zemlji ledena doba (diluvijski). Prvič baje pred 500.000, zadnjič in četrtič pred 50.000 leti pr. Kr.

Iz teh znanstveno dognanih dejstev je lahko posneti vzroke dušne duhovne revolucije kolektivnega človeka v diluviju. Kakor katastrofa je udarila vsaka ledena med kolektivne človeške tolpe, da so se razkropile in razbežale pred mrazom in snegom proti toplejšemu jugu in zahodu, kolikor jih niso zajeli neprehodni ledeni grebeni v gorskih dolinah in visokih ravninah. Večina je poginila tukaj od gladi in mraza. Med ostankom pa je buknila krvoločna borba vseh proti vsem za zavetje v skalnih votlinah in za novo hrano, košek krvavega mesa. Zimska izprememba sončnega terciarnega okolja je preustrojila strukturo primitivne duše in preobličila telo. Dobrodušni značaj terciara je gegeneriral in se brez lastne krivde regresivno razvil v zverinsko krvoločnega lovca. Nasprotno pa je eksplozija individualizma na drugi strani pod pritiskom zunanje bede in stiske pospešila razvoj razvidnosti in zvičajnega intelekta. Enako so vplivale tudi druge neugodne izpremembe okolja, na pr. peščena puščava.

§ 3. Razvojno izpremembo o značaju in telesu diluvialnega človeka nam z nazorno jasnostjo razlaga genetični princip biologije. Vsaka živ ima dvojno bitnost, potencialno in realno. V genotipu vsakega rastlinskega in živalskega semena je zgoščena potencialna celost organizma; realna, rastoča in razvijajoča se oblika fenotipa ostvarja (realizira) potencialno možnost z diferenciacijo in prilagoditvijo prostorni in časovni strukturi okolja.

»V manjšem mestu Bosne je služboval sodnik Glušič, po narodnosti Rusin. Bil je izredno resen, stvaren in pošten mož. Ko je odšel v pokoj in so slavili njegovo odhodnico, so tovariši spraševali tega odličnega pravnika, če je kdaj sodil proti svojem prepričanju. Redkobesedni mož-starček, sicer tako ledenohladen in miren, se je vidno razburil in pravil z neobičajno ostrim glasom:

»Da, enkrat sem pa res sodil proti svojemu notranjemu prepričanju. Okrajni glavar mi je poslal aretiranege cigana s pismenim naročilom, da moram cigana strogo kaznovati. Zaslišal sem cigana in priče in sem cigana oprostil, čeprav sem vedel, da je kriv.«

»Slovenija« hoče delati za koncentracijo vseh naših duhovnih, moralnih in političnih sil v borbi za trajne pogoje našega svobodnega življenja kot narod (kot kulturno-zgodovinska individualnost). V tem zmislu bo posebno poudarjalo to, kar vse zavedne rojake družijo, ne da bi hotela s tem zanikati diferenciacijo duhov, v kolikor je utemeljena v dejansko obstoječi ločitvi duhovnih, socialnih in gospodarskih interesov. Kdor te težnje odobrava, ga vabimo v krog naših rednih naročnikov.

Posledice zvišanih voznin.

Lansko leto je železniška uprava precej zvišala voznine, da poveča dohodke. Kljub temu povišanju so pa letos dohodki precej manjši kot so bili pred povišanjem. Lahko ugovorimo: že prej so ljudje le stežka zmogli visoke voznine, a čedalje manj jih je, ki bi lahko plačevali sedanje zvišane. Ko pa mora človek z nečim prenehati, preneha rad korenito, tako da se ljudje dandanes ne vozijo niti toliko, kolikor bi se lahko pri istih stroških vozili v razmerju zvišane voznine.

Na Angleškem si državna uprava več dohodka na ta način, da zmanjšuje javne dajatve. Posledice so se pokazale v povečanih državnih dohodkih, in Anglija je danes tista dežela, ki je najhujšo stisko že prebolela, kjer brezposelnost že dejansko pada.

Slovenska trgovina.

V prvih letošnjih osmih mesecih je v Ljubljani odjavilo 179 trgovcev svoje trgovine, na novo pa jih je bilo priglasih samo 56. Število trgovin se je torej znižalo za 123. Posledica tega je, da je prvič spet več trgovinskih nastavlencev brez dela in zaslužka in več družin v revščini in pomanjkanju, drugič pa seveda čedalje več trgovinskih prostorov praznih, torej gospodarsko mrtvih.

Urednik in izdajatelj Fran Radešek v Ljubljani.

Zakon resnice

(Konec.)

? 2. Kateri konkretni vzroki so sprožili eksplozijo analitično omejenega individualizma in kakšne posledice je imela individualistična razpršitev v razvoju naše dušeduhovnosti? Tu moramo vprašati najprej tiste znanstvene stroke, ki izsledujejo razvoj naše zemlje in živi (organizmov) na nji, zlasti ostanke preteklih razvojnih stopenj, torej pred vsem geologijo, paleontologijo, arheologijo in mitologijo. Vse te specialne stroke sodelujejo v osnovnem principu moderne znanosti, v principu genetike (razvojeslovja), ki je v nasprotju s staro filozofijo apriornega in individualističnega racionalizma dognal, da se nobena stvar, noben pojem ne pojavi na zemlji v gotovi in dovršeni obliki, marveč nastaja in nestaja v progresivnem in regresivnem razvoju. Prirodoslovno izsledovanje je doslej prodrlo do terciarne dobe in nam s precejšnjo verjetnostjo podalo podobo tedanje zemeljske površine, tedanjega prirodnega okolja in razvojne stopnje pračloveka.

V terciarni dobi je vladala na zemlji prava »rajska doba«, subtropsko, mlo podnebje se je širilo do skrajnega severa. Severna Evropa je nudila najugodnejše pogoje razvitku primitivne, starokamene (paleolitne) civilizacije. Preobilje rastlinskih sadežev je oskrbovalo pračloveka brez boja in dela z okusno in raznovrstno hrano. Enakomerna oplota ni stavila posebnih zahtev glede obleke in stanovanja.

Na telesno in duhovno razvojno stopnjo terciarnega človeka sklepamo iz izkopanih kostnih ostankov pračloveka (*Sinanthropus Pekinensis* Black 1929—1930). Po telesu se je pračlovek (homo primigenius, evanthropus) tako močno razlikoval od sodobnega človeka (homo sapiens), da si ga prvi najditelj E. Dubois (*Pithecanthropus erectus* 1894) ni še upal prišteti človeški vrsti. Po razvoju možganov in vzporednega razuma je stal na nizki stopnji magične (mistične) duše s prevladujočo fantazijo in čuvstvenonagonsko podzavestjo. Ker ni še dosegla višje stopnje logične zavesti (razuma), se je primitivna pozornost izgubljala v spekulacijah in umišljajah, čuvstvih in nagonih podzavestne duše. Iz tistega časa izvira psihocentričen indijski spekulacije o bramanu in atmanu, vse osredotočene v problem duševnega očiščenja in odrešenja.

Genotip semena obsega tudi potencialno energijo duše, ki se ponavlja, deduje in prehaja z razvojem v realno, aktualno energijo fenotipa. Prirodno okolje deluje kakor magnet, ki obuja, izbira in izvlečuje iz genotipa samo določene deje v določeni obliki. Zato se isti genotip prilagaja različnim okoljem in dobliva v njih različno obliko (fenotip). V izpremenjenem okviru diluvija je človeški genotip obrodil namesto prejšnjega, terciarnega in kolektivnega fenotipa novo individualistično strukturo duše, pred vsem z inaktivacijo samouchutnega senzualizma (solipsističnega egoizma). Močni in bojeviti nositelji diluvialne, individualistične preusmerjene duše so si po nujnosti razvoja podjarmili v poledenih dobah v zadržnem kolektivizmu zaostala poljedelska plemena na jugu in zahodu. Ustanovili so novo socialno strukturo z obema razredoma gospodov in sužnjem, pozneje graščakov in tlačanov, kapitalistov in proletarcev, obenem pa organizirali v teku tisočletij lastno analitično in individualistično kulturo. Nasilni in heroični individualizem je bil v začetku za obrambo primitivne civilizacije potreben, a je danes, ko je razvidnejši razum po mnogotisočletnem boju in trudu premagal materitno prirodu in ovladal celo njene skrivnostne, elektromagnetne sile, prva zapreka za razširjanje in napredovanje civilizacije, glavna nevarnost za njen obstoj.

Biološko razodetje genetične skrivnosti pa nam je podalo praktična sredstva, s katerimi vzgoja kot umetno in dosledno sestavljeno okolje dražil in vtiskov poljubno oblikuje človeške duše. Nedejavnost (inaktivacija) slabi in gasi duševne deje, enostransko ponavljanje (superaktivacija) jih ojačuje do mehanizacije in dednosti, do strasti navade in avtomatičnosti nagona. Ponavljanje poljubne zveze (pogojnega refleksa) zaznav, predstav, čuvstev in nagonov ustvarja komplekse in poljubno strukturo duše. Enako dolgo se ponavljajoča in aktivacija ali zavestno logična analiza (disociacija) jih razkroja in funkcionalno uničuje.

*

Minila je trda in mrzla doba diluvija in s povratkom ugodnega podnebja v zadnji poledeni dobi je izgubila krvava dediščina bojevitosti in individualističnega intelekta svoj raison d'être. Začela se je prehodna doba, ki ga s psihotehnično vzgojo demontira in ustvari človeku novo, bratovsko dušo sotrudnorazvojnega (kolektivnega) intelekta.

Dr. Pavel Dvojnjak.